

مرغ و گل (دریچه‌ای بر زیبایی‌شناسی ایرانی)

جهانگیر شهبادی

کتاب خورشید، ۱۳۸۴

تک رنگ پرداخته و در بخش پایانی نیز دگرگونی‌های تصویری در آثار «گل و مرغ» را مورد توجه قرار داده است. شهبادی دلیل انتخاب آثار «گل و مرغ» یا «گل و بوته» را برای این اثر چنین عنوان می‌کند:

در کتاب‌هایی که تاکنون درباره هنر نقاشی ایران انتشار یافته است، بیشتر با توجه به زمان آفرینش و شکل ظاهری آثار نقاشی، یا روایت تصویر شده، ویژگی‌ها یا شیوه‌ی هر دوره تشریح و تفسیر گردیده است. ولی امکان دارد در یک اثر نقاشی، بیان مفهوم‌هایی آشکار یا نمادین مورد نظر باشد. اگر دلیل‌هایی بتواند وجود این مفهوم‌های پنهان را ثابت کند، می‌توان گفت این مفهوم‌ها نیز مانند زمان و مکان و باورهای زمانه، به اثر شکل داده‌اند. کشف مفهوم و شکل این نمادهاست که امکان دارد تمام یا بخشی از معنای یک اثر را بسازد. شکل‌های بیان‌کننده‌ی این گونه مفهوم‌ها در هر فرهنگ و دورانی بیشتر عاطفی و به دور از استدلال انتخاب می‌شوند. به این دلیل ممکن است در دوران پدید آمدنشان شناختنی نباشند. تصویرهایی ساده، پیچیده، دارای بار اسطوره‌ای یا تاریخی، که با ویژگی‌های فرهنگی خاص به شکل مورد پسند زمانه نقاشی شده‌اند. این همان موردی است که در بررسی هنر نقاشی ایران کمتر به آن پرداخته شده است، در حالی که یکی از راه‌های شناخت آثار هنری، بررسی مفهومی و کشف نمادهای فرهنگی دگرگون شده در آنهاست. چون بیشتر ماهیت و فضای کلی نقاشی ایرانی بررسی شده است، رابطه‌ی شکل‌های تصویر شده با باورهای زمان خود و دوران گذشته، و اندیشه‌نگاری‌های اقوام کهن ایرانی از نظر دور مانده است.

مرغ و گل کتابی است برای ورود به دنیای نقاشی ایرانی و نزدیکی به معیارهای زیبایی‌شناسی آن، جدا از باورهای مسلط دوران و حاصل بیش از بیست سال کار در راه بازیابی معیارها و ارزش‌های هنر ملی.

کتاب پس از یک پیش‌گفتار و علت انتخاب آثار گل و مرغ برای پژوهش حاضر، در چهار بخش ارائه شده است، همراه با سخن پایانی و پیوست که مقاله‌ای است از فیلیس اکرم‌ن از مجموعه‌ی پوپ تحت عنوان «نقاشی‌های گل و مرغ» و کتابنامه و نمایه.

در بخش نخستین که تحت عنوان عوامل مؤثر در به وجود آمدن آثار «گل و مرغ» آمده است به مباحثی چون: نقاشی تک‌ورقی و شرایط پیدایش آن، اصفهان، رضا عباسی و تأثیر باورهای عرفانی در نقاشان نسل اول «گل و مرغ»، تأثیر باورهای فلسفی در نقاشان نسل دوم «گل و مرغ»، نقش هنر اروپایی، محمد زمان و نقاشی گل و مرغ و آثار لاک‌ی یا روغنی ایرانی.

در بخش دوم و تحت عنوان بنیاد و ریشه‌ها در آثار نقاشی «گل و مرغ»، موضوعاتی چون «گل و مرغ» و خاطره‌های قومی، جست‌وجو در اعماق: اسطوره‌های ایرانی، درخت زندگی، درختان و پرندگان، باغ بهشت و «گل و بوته»، گل سرخ و صدف‌برگ، از عقاب تا سیمرغ، مرغ خواب، اهورا مزدا، مهر یا میترا، اهمیت فصل بهار، آنهایتا، سوسن یا گل زنبق، گل و زن، زنان رفاصه، مرد و مرغ... مورد توجه قرار گرفته است.

شهبادی در بخش سوم به عوامل تصویرساز در آثار گل و مرغ و مباحثی مانند خویشاوندی با نگاره‌های پیش از اسلام، وضعیت خط و دوره‌گیری، ژرفانمایی، جدول بندی، جهت، تجلی نور یا نورپردازی، سیاه قلم و